

ΤΑ ΠΡΟΞΕΝΙΑ

ΑΛΕΚΟΥ Ν ΑΓΓΕΛΙΔΗ

ΑΝΤΙ ΠΡΟΛΟΓΟΥ

Πολύ δύσκολο να περιγράψει κανείς σε λίγες λέξεις το δημιουργικό πνεύμα του Αλέκου Αγγελίδη. Θαρρώ, δίπλα σ' εκείνο το ομηρικό επίθετο «πολύτροπος», που περιγράφει το δαιμόνιο νου του Οδυσσέα, θα ταίριαζε ακόμα ένα για τον Αγγελίδη, το «πολυτάλαντος». Ο συγγραφέας του ανά χειρας μικρού έργου διέθετε μια πλατιά σφαιρική μόρφωση, είχε άποψη, βαρύνουσα μάλιστα, για οτιδήποτε απασχολεί ένα συνειδητοποιημένο άνθρωπο και ασχολήθηκε, επαγγελματικά ή ερασιτεχνικά, σχεδόν με τα πάντα. Και με ό,τι ασχολήθηκε το έκανε καλά. Με την αρχιτεκτονική, τη μηχανολογία, τα μαθηματικά, το σχέδιο, με μικροκατασκευές (μινιατούρες), με το σχεδιασμό πνευματικών παιχνιδιών, με το γράψιμο. Έγραψε ιστορικές μελέτες, μυθιστορήματα, διηγήματα, θεατρικά έργα και ποίηση με έντονο κοινωνικοπολιτικό προβληματισμό.

Η Νοτιοαφρικάνα νικήτρια του νόμπελ λογοτεχνίας, η Ναντίν Γκόρντιμερ, είχε πει πριν μερικά χρόνια ότι «αν θέλεις να περιγράψεις με εντιμότητα την κοινωνία όπου ζεις και αυτή η κοινωνία βρίσκεται σε συνεχή σύγκρουση, γίνεσαι κατ' ανάγκη πολιτικός συγγραφέας». Η κοινωνία η δική μας, στην οποία έζησε ο Αγγελίδης, μπορεί να μη βρίσκεται σε συνεχή σύγκρουση, ορατή τουλάχιστον, αλλά βρισκόταν σε αδιάκοπη σύγκρουση στο μυαλό του, γιατί εκείνος δεν μπορούσε να ανεχτεί κανενός είδους ανισότητα και αδικία σε οποιαδήποτε κοινωνία αυτού του κόσμου. Γι' αυτό είναι κι ο ίδιος κυρίως πολιτικός συγγραφέας. Πέρα απ' αυτά, ως άνθρωπος, διέθετε ένα σπινθηροβόλο πνεύμα, ασίγαστο χιούμορ κι ένα σπάνιο αφηγηματικό τρόπο, αλλά πάνω απ' όλα μια βαθύτατη ανθρωπιά.

Ο Αλέκος Αγγελίδης, αν και έφυγε νωρίς, άφησε ένα ογκώδες έργο, κάπου 22 βιβλία. Το έργο αυτό προσπαθεί να εκδώσει με ίδια μέσα η αντάξια τέτοιου συζύγου, κυρία Δήμητρα Αγγελίδου, η οποία ίδρυσε το γνωστό μας Αγγελίδειο Ίδρυμα, προς τιμήν εκείνου, και το οποίο ενθαρρύνει την παραγωγή βιβλίων στην Ελληνική γλώσσα, βραβεύοντας τα καλύτερα.

Το παρόν πόνημα αποτελείται από δύο κείμενα. Στο πρώτο, που έχει τίτλο «Τα Προξενιά», ο ποιητής Αγγελίδης ξεδιπλώνει το ταλέντο του χτίζοντας με άνεση ένα καθαρά σατιρικό έργο που θυμίζει το επικό ύφος του Ομήρου, την καυστική σάτιρα του Αριστοφάνη και τις παρομοιώσεις καθώς και τους ομοιοκατάληκτους δεκαπεντασύλλαβους του Βιτσέντζου Κορνάρου. Ο Έλιοτ, θαρρώ, είχε πει «ο κακός ποιητής αντιγράφει, ο καλός μιμείται». Βέβαια, ο Αγγελίδης εδώ δεν επιδιώκει τη δημιουργία υψηλής ποίησης, συχνά μάλιστα “χαλάει” σκόπιμα το στοίχο του για να συνάδει με το σκωπτικό περιεχόμενο του ποιήματος. Όμως, μέσα από μια απλή υπόθεση προξενιού, το οποίο αποτελεί μόνο το πρόσχημα, πραγματοποιεί έναν ηθογραφικό άθλο, παριστάνοντας με απίστευτες λεπτομέρειες τις συνήθειες, τα ήθη και τον απλό, φυσικό τρόπο ζωής των ανθρώπων της ελληνικής υπαίθρου. Με οξύτατη ματιά ζωγραφίζει παραστατικά και τα πιο ταπεινά αντικείμενα, όπως εργαλεία, τρόφιμα, ρούχα, γιατροσόφια κι ό,τι άλλο χρειάζεται ένα αγροτικό νοικοκυριό για να έχει πλήρη αυτάρκεια. Ταυτόχρονα, διασώζει μια πλειάδα ιδιωματικών λέξεων (το ποίημα είναι γραμμένο στο τοπικό ιδίωμα της Πιερίας), που κινδυνεύουν να εξαφανιστούν από τη γλώσσα μας. Γι’ αυτό και μόνο άξιζε να γραφεί.

Το δεύτερο κείμενο, με τίτλο «Ι Θιος (ο Θεός), είναι ένα σατιρικό πάλι αφήγημα, γραμμένο στο λεγόμενο «Καβακλιώτικο» ιδίωμα. Οι Καβακλιώτες είναι πρόσφυγες από το Καβακλί της Ανατολικής Ρωμυλίας (Βόρειας Θράκης), που κατοικούν στον κάτω συνοικισμό του Κίτρους Πιερίας, ιδιαίτερης πατρίδας του συγγραφέα. Πρόκειται για μια ιδιαίτερα καυστική σάτιρα, που με πρόσχημα το υπαρξιακό πρόβλημα (πώς δημιουργήθηκε ο κόσμος και ιδιαίτερα ο άνθρωπος) διακωμωδεί την ίδια τη βιβλική άποψη της δημιουργίας, τα έργα και τη νοοτροπία ορισμένων ανώτερων κληρικών αλλά και αγίων και την προδοτική στάση ορισμένων συμπατριωτών μας τον καιρό της γερμανικής Κατοχής. Κοντολογίς, πρόκειται για ένα έργο έντονα κοινωνικοπολιτικό, που το χιούμορ του βασίζεται στις ιδιότυπες παρομοιώσεις του, οι οποίες θυμίζουν έντονα τις παρομοιώσεις του Ερωτόκριτου. Το κάθε συμβάν του αφηγήματος παρομοιάζεται με κάποιο άλλο από τη ζωή της μικρής κοινωνίας της ιδιαίτερης πατρίδας του συγγραφέα, στο οποίο εμπλέκονται πρόσωπα υπαρκτά και επώνυμα αυτής της αγροτικής κοινωνίας.

Ας επιτραπεί στον γράφοντα να αφηγηθεί εδώ ένα περιστατικό που έχει να κάνει με το κείμενο αυτό. Επειδή τυχαίνει να γνωρίζω το καβακλιώτικο γλωσσικό ιδίωμα, λόγω καταγωγής, ο αείμνηστος Αγγελίδης, που σημειωτέον το γνώριζε αρκετά καλά, λόγω συμβίωσης στην ίδια κωμόπολη με τους Καβακλιώτες, λίγο καιρό πριν πεθάνει, μου το εμπιστεύτηκε να ξαναδώ πώς θα έπρεπε να αποδοθούν γραπτώς κάποιες, φωνολογικές κυρίως, λεπτομέρειες. Όταν το τελείωσα, ο Αλέκος ζούσε, δυστυχώς, τις τελευταίες μέρες του στο νοσοκομείο και σε μια επίσκεψή μου εκεί του το πήγα, έτσι, για να έχουμε κάτι να λέμε και για να του δώσω

λίγη χαρά. Έτυχε τη μέρα εκείνη να βρίσκονται εκεί και αρκετοί άλλοι συγχωριανοί του, Καβακλιώτες οι περισσότεροι, και ο Αλέκος μου ζήτησε να το διαβάσω. Το τι ακολούθησε δεν περιγράφεται. Οι άλλοι άρρωστοι και οι επισκέπτες τους παρακολουθούσαν έκπληκτοι το παράδοξο γεγονός, να πέφτουν ασταμάτητα τρανταχτά γέλια στο κρεβάτι ενός ανθρώπου που οι μέρες του ήταν μετρημένες και να ξεκαρδίζεται και ο ίδιος στα γέλια.

Τώρα, αν μπορεί να μας βλέπει ο Αλέκος από 'κει που βρίσκεται, η ψυχή του θα 'ναι χαρούμενη που βλέπει τυπωμένο κι αυτό το έργο του. . . κι αν φτάσει κανένα αντίτυπο από το βιβλιαράκι του ως εκεί, φαντάζομαι ότι θα γελάσει πάλι με την ψυχή του.

Παν. Γκογκίδης
Ελληνικό Κέντρο Ελληνικών Μελετών και Έρευνας
(ΕΚΕΜΕ)
La Trobe University.

ΤΑ ΠΡΟΞΕΝΙΑ

(Το έργο είναι γραμμένο σε ντόπια Κιτριώτικη ομιλουμένη κάποιας παλιότερης εποχής και τα γεγονότα και οι χαρακτήρες αληθινοί. Το Κίτρος ή Δήμος Πύδνης είναι η συνέχεια της Αρχαίας Πύδνας).

Τον Γιώρη τον πολυτάλαντο τραγούδησέ μου, ω μούσα,
αυτόν που είχε γιον Αντώνη και κόρη Καλλιοπούσα.
Από μικρός εγύριζε στους νόχτους για πλιαγγούρια
κι απ' τους μπαξέδες έκλεβε ντομάτες και αγγούρια.
Στις σούδες εχανότανε για κράνα και γι' αγκόρτσα
κι ολοχρονίς εγύριζε με τ'ν ίδια τ' μπουλουμπότσα.
Στη Ζαφειράκη ξημέρωνε ή μέσα στο Μιλιάδι
και νύχτωνε προς το κουρί στ' Γκουντέλα το φτυλιάδι.
Αυτός καιρό πλανήθηκε στα σύνορα τα ξένα
και με το 'ξάμηνο στοίχιζε σε σένα και σε μένα.
Ταιριάσαν με το γείτονα τον Λία τον Καντάρα,
γιατί κι οι δυο το είχανε πέρα για πέρα αντάρα,
ο ένας με τα ψέματα κι άλλος με τα τσιγάρα,
το Ζμαϊλίσιο μαχαλά τον είχαν κάνει μαντάρα.
Κι όταν άντρας μεγάλωσε τό 'λεγε με καμάρι,
πως ήτανε ο Γιώρ'ς αυτός, ο Μόσχος το γομάρι.
Μια μέρα, καθώς έκοβε καπνό πάνω στο γόνα
σ' ένα σανίδι με σουγιά να στρίψει το τσιγάρο
τσ' Κουντουριανής επέρασε στο δρόμο η Παγώνα

κι είπε ο Γιώρης πονηρά: «αυτήν εγώ θα πάρω».
Τύλιξε το καπνό καλά-καλά στη φημερίδα
κι άναψε το τσιγάρο του και τό 'βαλε στο στόμα
κι απ' το μυαλό του πέρασε μια ιδέα σαν αχτίδα:
«Τι καρτερώ και κάθομαι, τι είμαι 'δω ακόμα;
Πρέπει να βρω προξενητές στ'ν Κουντουριανή να στείλω
και ας ξεχάσω που προχθές με μ'σόκοψε το σκύλο.»
Έτσ' είπε κι έφυγε ευθύς για τα μαντριά τραβούσε
και μέρες τρεις τριγύριζε, δυο άντρες εζητούσε.
Στις σούδες και στα ρέματα, στα ρ'μάνια στα μπαΐρια,
μερόνυχτα πλανήθηκε κάτω προς τα τσαΐρια.
Τρίτη φορά σαν νύχτωσε κι ο ήλιος ξαναβγήκε,
τους άντρες που εζήταγε τελειωτικά τους βρήκε.
Εβρήκε το χοιροβοσκό τον Πρόσιο, το γρουνάρο,
με ένα φτσέλι απ' το λαιμό, γιομάτο μέσα γάρο·
«για τα λαχτέντα», έλεγε, «μαζί μου ας το πάρω».
Χαμένος μέρες ήτανε στου Αηγιωργιού το ρέμα,
μέσα στο γουρουνόσταλο που έπιαν' ένα στρέμμα.
Και κει σε μία παλιουριά το είχε ρίξει κουνάκι
κι έτρωγε γαλοπάπαρα σε στριμπιασμένο πνάκι.
Και τον Θανάση τον Κόκκινο τον βρίσκει, ενώ χαράζει,
στα ματσιαλκά, μες στο Χαβούζι, εκεί έκοβε ραγάζι.
Τους δυο αυτούς εδιάλεξε προξενητές να στείλει,
γιατ' ήτανε πολύπειροι και γνωστικοί και φίλοι.
Είχανε κάνει γελαδαροί, ψαράδες είχαν γίνει
κι από την πείρα της ζωής πίσω δεν είχαν μείνει.

Είχανε κάνει γρουναροί, μπιμπίλια είχαν φυλάξει
και το μυαλό πού 'χαν μικροί δεν τό 'χανε αλλάξει.
Από μικροί εστοίχιζαν και φύλαγαν βιτούλια
και στο *χροστάσι* χόρευαν με γκάνιντες και νταούλια.
Στο λόγο ήταν άφταστοι, στη γνώση ήταν μεγάλοι
και σαν κι αυτούς γλυκόγλωσσοι, ίσως δεν ήταν άλλοι.
Κι οι τρεις συναντηθήκανε στ'ς *αλπώτρυπες* σιαπέρα
για να τα συζητήσουνε, να ορίσουν την ημέρα,
πότ' ήτανε καλύτερα τ'ν Κουντουριανή να δούνε
κι ότι ο Γιώρης ήθελε όμορφα να της πούνε.
Και *μασιαλάν* τους έδωσε να δώσουν στην Παγώνα,
αν η Μαρία δέχονταν έστω και μια σταγώνα.
Κι επήγαν *Σαββατόβραδο*, *ξημέρων' άγια μέρα*.
ίσως ο Άγιος βόηθαγε και παίρναν τη *χολέρα*.
Σαν έφτασε τ' απόβραδο κι ανάψανε οι φούρνοι,
οι γυναίκες συντραυλίζανε και έπλεγαν και σκφούνι
κι ενώ οι πίτες ψαίνονταν κι εφραίναν τα ρουθούνια,
τότε κι ο Πρόσιος γύριζε στο σπίτι απ' τα γρούνια.
Έρθε κι αφήκε τον τροβά και μπήκε μέσα ίσια,
τα γιορτινά εφόρεσε τα *μπιγιάλια* τα *γιδίσια*.
Ματσούκα πήρε ασήκωτη *καλοκαψαλισμένη*,
που μέσ' από τα *ρέματα* την είχε *διαλεγμένη*
και μέρες την *πελέκαγε*, τα γρούνια σαν βοσκούσε
και τις γιορτές *περήφανα* μαζί την *κουβαλούσε*.
Μετά τις *τσέπες* άδειασε από *κράνα* κι απ' *αγκόρτσα*
και τις *κολτσίδες* διάλεξε καλά 'πτη *μπουλουμπότσα*

κι ενώ απ' την πλεχτή λυσιά δέκα ντρασκλιές απήχε,
θυμήθηκε, στον κόρφο του γκαρλιτσοβότανο είχε,
που κάποτε το ήθελε, στη χάση και στη γιόμωση,
πίσω γυρίζει και τ' αφήνει σε κάποια κουτλουγιόμωση.
Έτσι, σαν ετοιμάστηκε απ' την αυλή εβγήκε
και μες στη ρούγα την τρανή περήφανα εμπήκε.
Για τον Θανάση τον Κόκκινο φορτσάτος ετραβούσε
και γρήγορα και βιαστικά στο δρόμο προχωρούσε.
Έτσι, σαν έφτασε κοντά κατ' τον Αντώνη το Γάνα
και τον πλοκό ήθελε να μπδήσ' μέσα κατ' τον Κατράνα,
που ήταν σαν χαμήλωμα και λίγο σαν πατούλι,
εκεί που χρόνια αργότερα τράβηξε το διχούλι
η Λένκω η Κατράναινα στο Σάρρο κι ήταν θάμα
που δεν της έτυχε μαζί η κοφτερή η κάμα,
γιατί θα τού 'κοφτε τ' αυτιά του Σάρου σαν αχλάδια,
που απρόσεχτος του μπήκανε μες στο μαχτσέ γελάδια.
Εδώ είδ' ο Πρόσιος ξαφνικά στη ρούγα εκεί την άλλη,
πίσω στο φράχτη edιάβαινε εφτά ουργιές μια ξιάλη.
Κατάλαβε, ήταν σίγουρος, ο Βαγγελής περνούσε,
γιατί με ξιάλη θεόρατη αυτός κυκλοφορούσε.
Ήταν η ίδια που άλλοτε τον Λάντζα είχε κλουριάσει
κι ο άμοιρος δεν πρόλαβε ούτε να λογαριάσει
σαν πόσες του κατέβασε ο Βαγγελής μια μέρα
κατ' τα λουλούδια στο χαβούζι, στα οργώματα σιαπέρα.
Στο Λάντζα έδωσαν φαΐ στο Βαγγελή να πάει,
που με τα βόδια όργωνε κάτω προς τα τσαΐρια,

μ' αυτός στο δρόμο κάθονταν βασινόμαρα να φάει
και χάζευε στις παλιουριές και μάζευε τσιντζίρια.
Κι όταν αργά πια έφτασε και στο χωράφι μπήκε,
ο Βαγγελής ξεμέριασε και παραπέρα βγήκε.
«Έλα κοντά παιδί μ' καλό», με πονηριά φωνάζει.
Κι ενώ ο Λάντζας ζύγωνε αυτός την ξιάλη ζιγιάζει
κι έτσι με δόλο, πονηρά, πολλές του κατεβάζει.
Και ευτυχώς που σκιάχτηκαν κι ήρθαν μπροστά τα βόδια
κι ο δολιο-Λάντζας πρόλαβε και τό 'βαλε στα πόδια. . .
Αυτά ο Πρόσιος σκέφτονταν όσο ήταν τρυπωμένος
πίσω στ' Κατράνα τον πλοκό, που ήτανε κρυμμένος.
Ο Βαγγελής σαν έβλεπε θά 'λεγε σε διακόσιους
πως σε μεγάλη αποστολή επήγαινε ο Πρόσιος.
Γι' αυτό, κανείς δεν ήθελε πού πήγαινε να μάθει,
γιατί από τον Κόκκινο πολλά θα είχε να πάθει.
Όταν η ξιάλη χάθηκε κι ο κίνδυνος παρήλθε
δυο-τρεις πλοκούς αμπήδησε και στο Θανάση ήρθε.
Βρήκε το Νάσιο στο αλώνι κούτσουρο πελεκούσε,
να φκιάσει παλιοκόπανα βδομάδες προσπαθούσε.
Τον Πρόσιο σαν αντίκρυσε ρίχνει ματιά που καίει
και θυμωμένα γύρισε κι αυτά τα λόγια λέει.
«Τι άρξες Πρόσιο, ολαντζίμ; ή θες να πάρω τ'ν κλίτσα,
δεν τά 'φερνες νωρίτερα, που να τα φάει η γκαρλίτσα;»
Τον γκιλμπερή απίθωσε, πού 'χε στυλιάδι γκουμπλίτσα
κι απ' την αυλή συμάζεψε μια πεταγμένη τράκα
κι αφού μαζί ξεδιάλεξαν τα πελεκούδια απ' τ' βράκα,

μπήκε ο Θανάσης για να πάρει μεγάλη μια τζιουμάκα.
Μπήκε σε σκοτεινό νοντά χωρίς ήλιου αχτίδα,
γι' αυτό κι όλοι πολύ σωστά τον έλεγαν «σκουτίδα».

« Η ΣΚΟΥΤΙΔΑ »

Και στη «σκουτίδα» έφερνε μέσα και έξω γύρα
τη φουρκωτή παλάιζε να βρει τη φουρτουτήρα.
Αυτή ήταν το έμβλημα ισχύος κι εξουσίας
κι ήταν και το εξάρτημα μεγάλης παρουσίας.
Μες στη σκουτίδα είχανε τα σεία φυλαγμένα
και τά 'χαν όλα στη σειρά καλά ταχτοποιημένα.
Κι είχαν στην άκρη εκεί κυπριά, τσιουκάνια, βραγκανούλια,
είχανε μία κούτλα κ'κιά, μισό σακί φασούλια.
Κι είχαν αρβύθι και φακή και τσακιστό λαθύρι
και τραχανάν ένα σακί για καθενός χατήρι.
Τσιμπίδι είχαν ασήκωτο τα κάρβουνα να πιάνουν
και μία σίτα αραιά μ' αυτήν ραντστές να φκιάνουν.
Τα ύπεργα του αργαλειού εκεί 'χαν φυλαγμένα:
μτάρια, πατήτρες και αντιά ήτανε στιβαγμένα.
Ξυλόχτενα, καρλόψυχες, σαΐτες και προγγίδια,
σε μια μεριά π' δεν έσταζαν 'πο πάν' τα κεραμίδια.
Είχαν ένα παλιόχτενο που έκαμναν τιμάρι
κι είχαν παΐδες καναδυό 'πο 'να παλιό σαμάρι.
Κι ένα κουβάρι ήτανε απομεινάδ' στιμόνι
που κρέμονταν σ' ένα καρφί μ' ένα παλιό δερμόνι.

Κι είχαν μπαθριά και πέδουκλαν και δυο παλιούς τρουβάδες,
δυο φκιέντρια στέκονταν ψηλά, μπηγμένα στους γιαρμάδες.
Σε μια γριντιά κρεμότανε και μία πτια γιδίσια,
μαζί με δυο τσιουπέλικα τσαρούχια γουρουνίσια.
Κι είχε δεμάτια καλαμκές βαλμένα στην αράδα
και ηλιασμένα κρέμονταν σύκα μισή αρμάδα.
Και καλαμπούκι ζυγαριές εκεί 'ταν κρεμασμένες,
για παπαδούλες μερικές είχανε κρατημένες.
Σε μια γωνιά δεξιότερα, μέσα σε μια κουπάνα,
ως δυο γκαζίνες βρίσκονταν 'πο σαχνιασμένα κράνα.
Είχε βοτάνια στη σειρά για σιάπη, για γκαρλίτσα,
για σακαή, ποδόλυτσα, κουλιάντζα και για λύσσα
και νυχτερίδας κόκαλο, τομάρι από νυφίτσα.
Και για γκλαμπάτσα φάρμακο εκεί 'χε κρατημένο
κι είχε μπουκάλι όμορφο στον τοίχο κρεμασμένο,
για δάγκωμα, για ζούριασμα, καθώς και για τανούρα,
κράνα και τσάπουρνα μαζί τά 'χε μες στην ταντούρα.
Είχε και άλλο ένα βοτάνι που τό 'δινε έτσι τζάμπα
αν βόδι τύχαινε να φάει το καλοκαίρι ζιάμπα.
Στον τοίχο έμπηξε νουρά από παλιό τηγάνι
κι εκεί κρεμότανε σταμνί κοντόγιομο κατράνι.
Γιομάτα είχε στις γριντιές δυο τούρκικα παγούρια,
τα είχε ο πολύπειρος όλα για τα τσιμπούρια.
Είχε και φτυλιαδόπετσα και άλλα γιατροσόφια,
είχε ποδάρι από λαγόν κι απ' αχελώνα ψόφια
είχε κρατήσει καύκαλο και τά 'θελε για χαμαϊλιά.

Και είχε φέρει απ' τον Αηλιά κερύ σαραντισμένο
και μέσα σε γρουνόφουσκα το είχε φυλαγμένο.
Κι από το φίδι το ψωμί κομμάτια ξεραμένα,
μ' ένα κομμάτ' φιδόπκαμσο ήτανε κρεμασμένα.
Τα είχε ο πολύπειρος κρατήσει μ' επιμέλεια,
γιατί αυτός τα γνώριζε όλ' αυτά στην εντέλεια.
Φύλαγε άγρια ρίγανη σε δύο σακουλάκια
κι ένα γαϊδουροσάμαρο μονάχα τα κουτσάκια.
Κι ήταν μπρακάτσια καναδυό που πύτιαζαν γιαούρτι
κι είχε νταβάν που έφκιαναν με πλευραμιές κουρκούτη.
Καδί κοντόγιομο τυρί, γκαζίνα τσιγαρίδες,
που το καπάκι το 'κλειναν δύο παλιές αρίδες.
Πίσω στην πόρτα κρέμονταν τζιουμπέδες σαν τα ράσα
και δυο δεμάτια είχε κει παραχωμένα πράσα.
Κρανίσιες είχε καναδυό πάνω στον τοίχο στρέβλες,
μαζί με δύο φουρκωτές βιζουκρανίσιες ζεύλες.
Κι είχε τσουβρέδες παρακεί, μπουρμπούλια, πιστιμάλια,
πνάκια και φτσέλια άχρηστα και ξύλινα κουτάλια.
Τενεκεδένιο είχε κουτί μ' απόψω περηφάνιες
που καλογέροι θα τό 'φεραν ή ίσως και τσιγγάνες.
Καινούργιο ήταν όμορφο, καλά μπογιατισμένο
και για καφέ και ζάχαρη ήτανε χωρισμένο.
Μα τώρα είναι πια στραβό καταγρατσουνισμένο
και το μικρό το χώρισμα μέσα 'ναι σκουριασμένο.
Και όλες οι νοικοκυρές πριν κλείσουν το καπάκι
πάντοτε μέσα έβαζαν ένα μικρό χλιαράκι·

ν' ανακατώνουν τον τζιτζβέ, να γίνεται καϊμάκι.
Κι όταν καφέ θα έφκιαναν αυτό επαλαΐζαν
και ζάχαρη απ' αυτό γλυκιά στ' φιλίτα πασπαλίζαν.
Κι είχε τζιτζβέδες διάφορους και πυρουστιές και γάστρα
κι είχε και τέντζερη μικρό που έβραζαν κουλιάστρα.
Και σκύβαλα κρεμόντουσαν σε τσουβαλιού μποτζνάρι,
καθώς και μια παλιόβρακα με ένα ποδονάρι.
Γκιούμες και γκιούμια, π' έφερναν νερό απ' το Ζμαΐλι,
μισό μπουκάλι λιόλαδο, μόνο για το καντήλι.
Πλάστη, σοφρά και φλαστερό, κόκκινο αυγό 'π' το Πάσχα,
μεγάλο πλάστη φύλαγαν τις αποκριές για χάσκα.
Κι είχε κυπριά ασήκωτα και ξύλινη μαχαίρα
και μια τρανή κλουτσόβεργα λίγο πιο παραπέρα.
Και δυο τρουβάδια λουρωτά με σεία ένα κιαμέτι·
αυτά όλα τα φύλαγε για μια χρονιά ημέρα,
όταν γκδουνάρος γίνονταν, έτσ' μόνο για τ' αντέτι.
Κι όπως δικός του αργότερα το έλεγε κουμπάρος,
σαν για πεντηκοστή φορά ντυνότανε γκδουνάρος
και των κυπριών δεν μπόραγε να σκώσει πια το βάρος,
τον εαυτό του ρώτησε σταράτα και με θάρρος:
«Μπορώ ακόμα τα κυπριά για να τα κουβανήσω
ή μήπως είν' καλύτερα πλέον να παρατήσω;»
Απάντηση δεν έλαβε και πάλι αρματώθηκε
και με τ' μαχαίρα στο χορό πάλι ξαναξεστρώθηκε.
Τουρβά με ξυλοκέρατα 'π' τα Κόλιντα κρατούσε·
παρ' ότι όλα είχαν σαπίσει, αυτός δεν τα πετούσε.

Ο χρόνος τα εξιάσπρισε και τ' άλλαξε το χρώμα,
μα εκεί στεκόταν στον τουρβά και τα κρατούσε ακόμα.
Ο Πρόσιος σαν τα ζήτησε στα γρούνια να τα δώσει
τον Κόκκινο τον πείραξε και, για να τον μαλώσει,
του είπε φιλοσοφικά ετούτη την κουβέντα:
«Χρονκιάς ημέρας αμοιβή δεν πάει στα λαχτέντα.»
Του δίνανε μ' απλοχεριά στα σπίτια όταν γυρνούσε
κι από το βάρος του τουρβά η μέση τον πονούσε.
Μ' αυτά τα λόγια πάντοτε ο Πρόσιος εξηγούσε,
πώς τόσο ξυλοκέρατο ο Νάσιος κουβανούσε:
«Πολλοί τραγδούν τα κόλιντα μα πρέπει να σου στρέχνει,
αυτός είναι μοναδικός στου παιδιακού την τέχνη.»
Και κρεμασμένα ήτανε 'πο κούτλες δυο κασνάκια
κι ακουμπισμένα στέκονταν μακριά δύο καμάκια.
Σε μία μσούρα είχανε ξυνσμένα κ'κιά παπούδια
κι η κουτλουγιόμωση έβραζε από καλιακδαρούδια.
Κι από την άλλη τη μεριά, λίγο πιο παραπέρα,
κρεμότανε μια τουρκικιά και σκουριασμένη μαχαίρα.
Μια χρούπου στάμνα έχασκε κι ένα μισό τζιράπι,
καθώς και μια παλιόκαπα που ήταν ντιπ χαράπι.
Και μία παλιοντόκανα χωρίς 'πο κάτ' κουκότσα,
την είχανε και άπλωναν εκεί απάν' αγκόρτσα.
Σπασμένα παλιοπάνερα και ίγκλες και καπίστρια,
δεργάνια και παλαμαριές κι ένα κομμάτ' σπαρτίνα
κι όλα αυτά τα σκέπαζε μια παλιολαμαρίνα.
Στραβά σανίδια καναδυό από παλιά βαρέλια,

που όταν ήτανε γερά, μέσ' αλατίζαν χέλια.
Και κοντοκλίμια και κλιμιές μικρές ή και μεγάλες
και λίγα φκέντρια άφκιαχτα και δυο κλαρζμένες ξιάλες.
Εδώ ανάμεσα σ' αυτά μια κλωσαριά κλωσούσε,
που όταν ζύγωνες κοντά λιχνιούνταν και τσιμπούσε.
Και ο Θανάσης άσχημα μ' αυτήν θα είχε χάλια,
αν δεν φορούσε ο πονηρός γερά γιδίσια μπγιάλια.
Σα να μην έφταν' όλο αυτό 'δω το καλαμπαλίκι,
απ' τη γριντιά κρεμόταμε με σύρμα ένα τσικρίκι,
που το αδράχτ' ήταν δετό γερά πάνω στην κόρδα
και δίπλα του ήταν κάτασπρες τέσσερες πλέχτες σκόρδα.
Λανάρια είχε παρακεί κι ένα σταμνί σπασμένο
κι είχε και σιάργκαβο μαλλί από καιρό γρανμένο
σ' άσπρο τσιουρβέ που σταυρωτά τον είχανε δεμένο.
Κρομμύδια πλέχτρες στη σειρά, όλες καλοπλεγμένες,
με μπόλικο πιλύκομπο ήταν ενισχυμένες.
Σ' ένα καλάθι είχανε πέντ' έξι άγρια μήλα,
πρόβιο τυρί στραγγίζανε σε μια παλιά τζαντίλα,
που από κάτω έσταζε μ' ένα ρυθμό ο γάρος
και μύγα μέσ' αν έπεφτε την έπαιρνε ο χάρος.
Κι είχε νουζίτσες τρεις οργιές, κομμένες σαν κορδέλες,
φούντα ποντικοβότανο κι ένα μπουκάλι αβδέλλες.
Και καρπουλμία είχε κει, διχούλια κι άλλα εργάλεια,
που απ' το καθένα έλειπαν ένα ή δυο ρουγκάλια.
Καπίστρια είχε πλουμιστά για άλογα και βόδια
και ξεραμένα κρέμονταν σ' ένα ξύλο χταπόδια.

Μαύρο ένα γκαζοκάντηλο σαν τον παπά που ομίλει,
π' έβγαινε τον ανήφορο 'π' το καλυμμαύχι το φτύλι.
Μ' αυτό στ' αχούρι επήγαιναν να κάνουνε τιμάτι,
ή για να δουν μην έκοψε τη νύχτα το γομάρι.
Αλτσίδα νήμα κρέμονταν να φκιάνουνε μητάρια
κι είχε και κόκκινη μπογιά να βάφουν τα μανάρια.
Είχε μαχαίρι κοφτερό και σκαλιστό σα στέμμα·
το φύλαγαν να παίρνουνε τα πρόβατα 'πό αίμα.
Κι είχε νεροκολόκυθα φκιαγμένα σαν κουτάλια,
τα είχανε και λούστριζαν το καλοκαίρι τα βάλια.
Παίδα ήταν παρακεί, 'π' την έστειναν για ζλάπι,
τάχα να ψένουνε καφέ είχανε μαύρο ντλάπι,
μα ψένανε μόνο αρβύθι, κθάρι και παπαδούλες.
Κι είχε μικρό ξυλόφκιαρο να βγάζουν τις φιντούλες.
Στην αχυρώνα παρακεί κόκαλα από μύδια
και κολοκύθες στη σειρά πάνω στα κεραμίδια.
Είχε βελόνες καναδυό τ' αγκάθια για να βγάζουν
κι είχε και τέντζερη βαθύ το κατσαμάκι να βράζουν.
Κάτω από παλιοςάνιδα, μέσα σ' αυτά τα χάλια,
είχανε για να πατηθούν πέντ' έξι-εφτά φουκάλια.
Λειψή μισή κρεμότανε για να γαλομετρούνε,
παλιοκουβά κρατούσανε βουνιές να κουβαλούνε.
Μισό καζάνι παρακεί σούκο διατηρούσαν,
να βάφουν ή να πλένουνε τα ρούχα τον κρατούσαν.
Κουκότσα είχανε χοντρή για να στουμπούν σκορδάρη
και ξύδι για να 'λείφονται σαν ψωραβιάζει το κθάρι.

Σ' αυτό το συνοθύλευμα ο Νάσιος τριγυρνούσε
και έβριζε και μούντζωνε και όλο βλαστημούσε:
«Τα μικρά θα μπήκαν, ολαντζίμ, εδώ τα μαγαρζμένα
τα σεία μ' ανακάτωσαν όλα, τα καταρζμένα;»
Απ' όξω ο Πρόσιος στέκονταν και μέσα έκανε χάζι,
που η φούρκα πίσω ήτανε 'πό 'να δεμάτι ραγάζι.
Ο Κόκκινος χωρίς αυτή ποτέ δεν ξεκινάει
και μάλιστα σε σοβαρή δουλειά σαν θέλει να πάει.
Στο *σιρμαέ* εσκόμταφτε κι όλο μουλουμουτούσε
τα σεία ανακάτωνε, σήκωνε και κοιτούσε.
Και κάποτε το μάτι του την πήρε στη γωνία,
την άρπαξε και τράβηξε ίσα έξω με μανία.

Κι όπως φορούσανε κι οι δυο τις προκοβίσιες γούνες
ροβόλησαν και πέρασαν τις κόκκινες τις γούρνες.
Μόλις επλησιάσανε εκεί που αρχίζ' η σούδα,
του Ζμαϊλιού ξεκίνημα και του Καντάρη η ρούγα,
ετάχυναν το βήμα τους, σάμπως να κάναν κούρσες,
γιατί εκεί επέταγε ο μαχαλάς τις μούρσες.
Όταν κοντοζυγώσανε το παλιοκόπρι τ' Καντάρη,
από το φούρνο μακριά πού 'χε καπνό κι αντάρη,
καβγάς τρανός ακούστηκε και με τα δεκανίκια
τα *μαγαρζμένα* μάλωναν, γιατί είχαν βγει τα κλίκια.
Κι ενώ δεν το περίμεναν φτάνει ένα δεκανίκι
και 'ξώπετσα εβάρωσε το Νάσιο στο μανίκι.
Πώς ξαφνικά τον Αύγουστο ο ουρανός ανοίγει,

βροντά κι αστράφτει κι άξαφνα χοντρή βροχή σε πνίγει,
έτσι ο Θανάης απότομα τρανή τσιουρίδα βγάζει,
πυκνές κατάρες πανωτές ρίχνει σαν το χαλάζι.
Και πιο πολύ απ' αναποδιά παρά από τον πόνο,
γιατί το ξύλο βάρεσε το ταλαγάνι μόνο.
Πώς ο παλιόβοϊδος ορμά σαν μύγα τον τσιμπήσει
και παίρνει σβάρνα τσ' καλαμκιές και την ουρά σηκώνει,
έτσι κι ο Νάσιος όρμησε το φράχτη να αμπδήσει,
τα μαγαρζμένα ουδεκεί να πάει να κάνει σκόνη.
Κι ενώ ο Πρόσιος πάσχιζε για να τον συγκρατήσει,
μες' στο θυμό του ο Κόκκινος είπε μεγάλη ρήση:
«Τρισκαταροί, στο σπίτι σας χουχουβάρια να λαλήσει;»
Το δρόμο συνεχίσανε ίσια κατά το Λάντζα,
ενώ ο Θανάσης έλεγε, «που να τα φάει η κουλιάντζα».
Σαν βγήκανε στο ξάστερο, έτοιμοι να γυρίσουν
τ' Κατράνα την παλιόχωρα κι ίσια να συνεχίσουν,
ο Πρόσιος κοντοστάθηκε και κοίταξε τον τόπο,
εδώ που μαζευόντουσαν κι όλοι πάντα με κόπο
λουφέ και ρόγα έκοβαν τ' αφεντικά εδώ πέρα
και στοίχιζαν τ' Αηδημητριού και τ' Αηγιωργιού τη μέρα·
γρουνάροι και γελαδαροί και τζομπανοί και άλλοι,
χουσμεκιαροί, ντραγαταροί, μικροί ή και μεγάλοι.
Εδώ ο Λάντζας φώναξε "νιόναμ" κάποια μέρα
και με το όπλο έριχνε σφαίρες κατ' τον αέρα,
για να βαρέσει το Θεό που τά 'χε ανακατέψει,
γιατί αυτός από βραδύς βροχή είχε γυρέψει

και ξαστεριά του έστειλε να πάει στο παλιούρι,
ενώ αν έστελνε βροχή θα άλεθε μπλουγούρι.
Με τ' όπλο ενώ ξεύγαινε, είπε, «ας γυρίσω πίσω,
μην τύχει και γίν' κάνας χατάς, στον τόπο τον αφήσω».
Κι ενώ στου Πρόσιου το μυαλό τέτοιες σκέψεις περνούσαν,
είχανε φτάσ' στ'ς Κουντουριαναί και τον πλοκό αμπδούσαν.

Στην πόρτα μέσα πέρασαν και στο χαϊιάτι μπήκαν
και την Παγώνα π' έφκιανε πίτα εκεί εβρήκαν.
Τις μακριές κλουτσόβεργες στον τοίχο ακουμπήσαν
κι ένας τον άλλον κοίταξαν και τούτα μουρμουρίσαν.
«Τις πίτες οι νοικοκυρές ψημένες τ'ς έχουν πάρει
κι εδώ η προκομμένη μας ακόμα σβήνει το ζμάρι.»
Είχε μπροστά της το σοφρά και τα ταψιά τριγύρω
και, για να διώχνει σκλιά – γιατί, μακρύ είχ' ένα ξύλο.
Είχε ζυμάρια στα μαλλιά κι αλεύρια μες στα μάτια,
στο πιστιμάλι, στο πρόσωπο κρύες λίγδες κομμάτια.
Ο Κόκκινος δεν βάσταξε και σιγανογυρίζει
κατά του Πρόσιου τη μεριά και τούτα μουρμουρίζει:
«Και συ Μρία θα μα δώεις κορίτσι μ' όλες τις χάρες,
μ' αν ήξερες και από μας σαν τι παιδί θα πάρεις. . .!»
Την κόρη εκεί εστάθηκαν και θαύμαζαν κι οι δύο,
του χαϊτιού ταυτόχρονα βλέπαν το μεγαλείο.

« ΤΟ ΧΑΪΑΤΙ »

Μεγάλο ήταν το χαϊάτι και ξεπεταλωμένο,
καιρό πολύ ανάλειφτο, 'πο χρόνια ασβεστωμένο.
Μέσα μπαινόβγαιναν τα π'λιά, "που να τα φάει η ανάγκη"
κι όλο το σπίτι έμοιαζε σαν νά 'τανε φαράγγι.
Μ' ένα τσαρούχι έπαιζε η γάτα στην πορτίτσα
και ζουρζουβίλες έφερνε μαζί της η νουζίτσα.
Κατάστραβοι στις κάμαρες τελειώναν οι κεσέδες,
ζαβά οι πόρτες κρέμονταν πάνω στους μεντεσέδες.
Κι είχαν κρικέλες για χερούλι, σύρμα για να σκαλώνουν
και από μέσα μάνταλο, για να τις μανταλώνουν.
Η μια γωνία ήτανε κάτω στρογγυλεμένη,
πως τρίβονταν στο πάτωμα ήτανε φαγωμένη.
Τ' αλείματα στις κάμαρες ήταν γρατσουνισμένα
κι οι πόρτες μισοφέγγαρα είχαν κάτω γραμμένα.
Κι είχε γριντιές θεόρατες απάνω στο ταβάνι
κι ο μάστορας που τό 'χτισε μπόλικες είχε βάνει.
Σε μια απ' αυτές κάτια πολλά ήταν δεμένη νουζίτσα
και καπνισμένη έμοιαζε σαν ψόφια γκουστερίτσα.
Δυο μαραμένα κρέμονταν πάνω σ' αυτήν αγριόμπλα,
ξύλο περνούσανε μακρύ εδώ για τα χειρόμπλα,
όταν το στήναν στο χαϊάτι ν' αλέσουνε γιαρμάδες,
ή να τσακίσουνε μπλουγούρι να φκιάνουνε σαρμάδες.
Κι ήταν στρωμένο το τσιατί χειρόβολα ραγάζι,
ο ήλιος μέσα έχασκε και τ' άστρα κάναν χάζι.

Κι ανάμεσα γριντιές - τσιατί οι αράχνες είχαν πλέξει
δύχτια πολλά, λογιών-λογιών κι όλες μαζί είχαν μπλέξει
κι ήταν αδύνατο άνθρωπος ποτέ να κατορθώσει
άκρη και τέλος να τις βρει, όπως είχαν φλουμώσει.
Απάνω στ' αραχνόδυχτα κρεμόταν πελεκούδια,
άχυρα, άγανα, φτερά, ξύλ' από καλιακούδια.
Το γκρίζο αυτό το σύστημα τό 'χε τυλίξει μαυρίλα,
γιατί χρόνια το βάραγε από παντού καπνίλα
κι έμοιαζε караβιού πανί που σιγοαρμενίζει,
λιμάνι δεν μπορεί να βρει, στον τόπο όλο γυρίζει.
Στα ντβάρια εχορεύανε οι ντάμκες στην αράδα
κι απ' της Παγώνας έγιναν κι ετούτες τη σπιρτάδα.
Κι όπου τ' αλείματα έλειπαν ήταν βαθουλωμένες
κι όπου τις ξαναάλειψαν ήταν εξογκωμένες.
Ο χρόνος τις κατάστρεψε, πως λεν τα παραμύθια,
μα εδώ όμως βοήθησαν γρούνια, σκυλιά κι αρνίθια.
Κι άλλες καράβια μοιάζανε που σιγοαρμενίζουν
κι άλλες με άντρες που στ' αλώνι ολιμερίς λυχνίζουν.
Μία σα νά 'τανε καλάθι γεμάτο με σταφύλια
και άλλη πάλι έμοιαζε κοπάδι με μπιμπίλια.
'Άλλη σαν ερημοκλησιά πάνω σε κορφοβούνι,
που βράχια την περίζωναν τριγύρω μιλιούνι
και μέσα ήθελαν πολλοί καλόγεροι να μούνε,
φιδόστριφτο όμως έπρεπε στρατί να ανεβούνε.
Βήμα κανείς δεν έκανε και πόδι δεν κινούσε,
μόν' ο καθένας ξέχαζα τον ουρανό κοιτούσε

κι όλοι μαζί σκεφτότανε εκεί να ανεβούνε,
ή άλλον Άγιον εύκολο να ψάξουνε να βρούνε;
Κι αλλού αρκούδα χόρευε ολόρθη κι έτσι σούζα
και παραπέρα ξάνοιγε μεγάλη μια χαβούζα,
όπου μια σκρόφα λούστριζε με δώδεκα λαχτέντα.
Σ' αυτήν απάνω κάρφωσε τα μάτια ο Πρόσιος τέντα.
Μπρος στις βουβές και άχρωμες ανάγλυφες εικόνες,
που σα σκιές ζωντάνευαν ή και χανόταν μόνες,
που από χέρι άτεχνο κι αθέλητα γενήκαν
κι από σπασμένα αλείματα όψεις τρανές φανήκαν,
εκστατικοί σταθήκανε και με σφιγμένα χείλια,
ο ένας τη σκρόφα θαύμαζε κι ο άλλος τα μπιμπίλια.

« ΤΑ ΠΡΟΞΕΝΙΑ »

Με το χαμόγελο έφτασε η Κουντουριανή από πέρα,
ενώ από μέσα έλεγε: "Που να τα φάει η χολέρα,
τι μ' ήθελαν και μ' έρχονταν σήμερα τέτοια μέρα;"
Μέσα τους πήρε στο νοντά, τους έβαλε να κάτσουν
κι αφού τσιγάρα τύλιξαν και πήραν να τ' ανάψουν,
συζήτηση αρχίσανε για γρούνια και για βόδια,
για τη σοδειά, τα πρόβατα, τα μήλα και τα ρόδια.
Κι οι δυο τους προσπαθούσανε κάτι να βρουν να πούνε
και τη Μαρία θέλανε πολύ να την παινούνε.
Τα χρόνια θυμηθήκανε λίγο τα περασμένα,
πως άδεια επεράσανε, μαύρα και καψαλτζμένα. . .

Σε λίγο ο λόγος γύρισε σε θερμασιές και ζούρες
κι ο Πρόσιος επροχώρησε κι είπε και για τανούρες.
Τότε ο Θανάης ο Κόκκινος, που αυτό ίσως ζητούσε,
είπε με λόγια όμορφα, που κάπως τα μετρούσε:
«Μαρία, μούτσιανα πολλά συ έφηρες στον κόσμο
με τα χρυσά τα χέρια σου, με βασιλκό και δυόσμο.
Και σήμερα κι από παλιά ο κόσμος όπου ζούσε,
όταν κανείς αρρώσταινε φάρμακο δεν ζητούσε
ή ο παπάς τον διάβαζε ή αρκούδα τον πατούσε·
είτε τον τλυγαδιάζανε ή τον ξετριουρνούσαν
ή σάλωμα τον έριχναν ή κάρβουνα τον σβούσαν.
Ή από μένα έρχονταν να πάρουνε βοτάνι,
καλά κι αυτό τον άρρωστο πολλές φορές τον κάνει.
Μόνο σαν δεν υπάρχει πια καμιά ελπίδα άλλη,
τότε Μαρία συ έρχεσαι για να τον ρίξ'ς το τσκάλι.»
Αυτά είπε ο πολυτάλαντος και στις Μαρίας μέσα
τα φυλλοκάρδια τα βαθιά ελύγισε η μπέσα.
Και κει που ήταν έτοιμοι το μυστικό να πούνε
σκυλιού τσιαούνσμα έβαξε και μια φωνή ακούνε:
«Μάνα, το σκλί με έφαγε το πέταρο απ' την πίτα,
να μη με φάει το γιόμοσμα, έλα μωρή και κοίτα.»
Και η Μαρία πονηρά της λέει: «Σώπα και μάλωσέ το
κι απ' τ' απαϊνό το πέταρο κόψε και μπάλωσέ το.»
Ο Πρόσιος μόλις άκουσε τι είπε η Παγώνα
τον Κόκκινο τον βάρεσε ζουπστιά με τον αγκώνα
και λέει στην Κουντουριανή κουνώντας τις χειλάρες:

«Μαρία, η θυγατέρα σου έχει όλες τις χάρες,
γι' αυτό γαμπρό τσιφτσή γι' αυτήν πρέπει να βρεις να πάρεις.»
Κι ενώ η Μαρία έφυγε και βγήκε στο χαϊάτι
και πάσχιζε να τον αφήσει το σκύλο εκεί σακάτη,
ο Κόκκινος εγύρισε στον Πρόσιο μ' άγριο μάτι.
«Πάψε», του λέει, «ολαντζίμ, μην πεις καμιά σαπίλα,
κράτα το στόμα σου κλειστό, σε φτάνει η παπίλα».
(Γιατί και οι νεότεροι, όπως θυμούνται ακόμα,
παπίλα τότε έτρεφαν δυο δάχτυλα στο στόμα).
Αφού τα τσιαουνίσματα πέρ' απομακρυνθήκαν
και η Μαρία γύρισε μες στο νοντά και πάλι,
τότε κι οι δυο γλυκόγλωσσα και έντεχνα βαλθήκαν
με λόγια όμορφα να πουν το τι είχαν στο κεφάλι.
Κι ίσια και πέρα τράβηξαν και μες στο θέμα μπήκαν.
Τον Γιώρη τον εξύψωναν και τον λιανοπαινεύαν
και την Παγώνα οι δυο μαζί για νύφη την γυρεύαν.
«Δώσ' το Μαρία το κορίτσι», ο Κόκκινος της λέει,
ενώ η Μαρία πονηρά τάχα έκανε πως κλαίει.
«Είναι αβτζής και κυνηγός», πετιέται λέει ο Πρόσιος
«και μοναχός εβάρεσε λαγούς μέχρι τριακόσιους».
«Είναι τσιφτσή και γεωργός», ο Πρόσιος συνεχίζει,
ενώ ο Θανάσης έντεχνα τα λόγια του ζυγίζει.
«Μαρία, η θυγατέρα σου μυαλό έχει για δέκα
κι είν' άξια για να γενεί γυναίκα τ' Κουκουφέκα.»
Αυτά τα λόγια λύγισαν ως πέρα τη Μαρία
κι οι δυο τους εσταμάτησαν πλέον τη θεωρία.

Κι αφού κι οι τρεις εκεί μπροστά το λόγο τους εδώσαν,
το μασιαλά απ' το γαμπρό στη νύφη παραδώσαν.
Κι αφού ρακί τους κέρασαν σηκώθηκαν και φύγαν
κι ίσια στο Γιώρη τράβηξαν και τα μαντάτα πήγαν.

« Ο ΓΑΜΟΣ »

Αφού ο καιρός επέρασε κι ήρθε του γάμου η ώρα,
μ' ένα κανί καυτό ρακί καλέσανε τη χώρα.
Τους γάμους μπρος εβάλανε κι ανάπιασαν προζύμια,
τον Πρόσιο και τον Κόκκινο τους όρισαν μπρατίμια.
Μ' άσπρες πετσέτες στο λαιμό είχαν το πρωτελίκι,
μα κατ' ουσίαν ήτανε μόνο για χαμαλίκι.
Γάμος και τα *γυρίσματα* κρατήσαν ένα μήνα
και για μαέστρο γκαϊντατζή είχαν το Γιάννη το Ντίνα.
Είναι αυτός που την Τσιβώ νύφη όταν την παίρναν
καβάλα σ' ένα γάιδαρο μπροστά–μπροστά τον φέρναν.
Του είχαν στρώσει βελεντσιά απάνω στο σαμάρι
και φούσκωνε τη γκαϊντα του κι ήταν όλο καμάρι.
Μα σαν η γκαϊντα φούσκωσε κι άρχισε να σφυρίζει
εσκιάχτηκε ο γάιδαρος και τον κολογυρίζει
και με την γκαϊντα του μαζί στη λάσπη τον σβαρνίζει.
Κι όπως το γκαϊντόξυλο στη λάσπη ξεφυσούσε,
ο γάιδαρος αγρίευε, έτρεχε και κλωτσούσε·
στις μπουλουμπότσες στ' αντιριά λάσπη ψιλή πετούσε.
Κι αφού γρούνια τους έφκιασε, τελειωτικά τον πιάσαν,

τρέξανε και το γκαϊντατζή από τη λάσπη μάσαν.
Η γκαϊντα ήταν ρέντζαλα και ο ζουρνάς σπασμένος
και ο μαεστρο-γραϊντατζής στη λάσπη λουστρισμένος.
Όλ' η πομπή σταμάτησε και φώναζαν και λέγαν
κι από τα γέλια μερικοί αρχίσανε και κλαίγαν.
Μ' αυτόν λοιπόν τον γκαϊντατζή φάλαγγα όλοι γίναν,
δυο-τρεις μαγίρσες μοναχά πίσω στο σπίτι μείναν.
Την Κυριακή τ' απόγεμα, λίγο μετά το γιόμα,
ενώ ήταν ξενύχτηδες κι από ρακί ακόμα,
οι γυναίκες εφορέσανε τζιουμπέδες ταφταδένιους
και όλοι είχαν στα παντά γιακάδες κατφεδένιους.
Μπουλούκι εξεκίνησαν με νούνο και κουμπάρο
στ'ν Κουντουριανή τραβήξανε τη νύφη για να πάρουν.
Εβγήκε η Κουντουριανή τη νύφη να κάνει τισλίμι
και στον κατώφλιον τ'ν έστρωσαν για να σταθεί κιλίμι.
Ο Γιώρης εστεκότανε λίγο πιο κει ο τάλας,
ενώ οι γυναίκες τραγουδούν "μα το ψωμί και τ' άλας".
Σαν τρεις φορές εφώναξε η Κουντουριανή τισλίμι
και δάκρυα εκύλησαν απάνω στο κιλίμι,
τη νύφη τότε πήρανε, την βάλαν σε νταλίγκα
κι άλλοι με φκέντρι ακλούθαγαν και άλλοι με γκαρλίνγκα.
Γύρω στους φράχτες, στις ποριές εμαζωχτήκαν ούλοι
κι από νωρίς εστήσανε στους δρόμους καραούλι,
τη νύφη να θαυμάσουνε, τον Γιώρη για να δούνε
κι άλλοι κουφέτα ρίχνουνε κι άλλοι ρύζι πετούνε.
Τη νύφη όλοι θέλανε να δούνε με λαχτάρα,

κινούμενο όμως έβλεπαν σύννεφο απ' αντάρα.

Σαν φτάσανε στην εκκλησιά ίσια μέσα εμπήκαν
και τον παπά π' περίμενε μέσα στη μέση βρήκαν.
Αμέσως έβαλε μπροστά και γρήγορα τα είπε,
τροχάδην τα κουκούλωσε κι ίσια και πέρα βγήκε.
Κουφέτα τους επέταξαν ανάκατα με ρύζι,
την ώρα εκείνη που ο παπάς τριγύρω τους γυρίζει.
Κι ενώ πιασμένοι χόρευαν γύρω τον Ησιαΐα
τρανή τσιουρίδα ακούστηκε μέσα στην εκκλησία.
Τον Βαγγελή τον βάρεσε κουφέτο στο κεφάλι
και ευτυχώς δεν κράταγε τη μακριά την ξιάλη.
Τρέξαν τον συγκρατήσανε 'π' του καποτιού τα πέτα,
ενώ αυτός εμούντζωνε κι έβριζε τα κουφέτα.

Στο σπίτι όταν γύρισαν τραπέζια τότε στρώσαν
κι αφ' όσοι 'ταν ακάλεστοι πρώτα τους αλευρώσαν,
μετά σουπιέτες και καφκιά και μούρες γύρω βάλαν
κι ο Πρόσιος με τον Κόκκινο κι οι δυο τους γλώσσα βγάλαν.
Και σαν όλοι σταμάτησαν και κάτσαν πέρα ως πέρα
στο νούνο έφεραν φαΐ πρώτα σε μια σουπιέρα
κι ύστερα στους συμπέθερους και στ' άλλα συμπεθέρια
κι όλοι μαζί αρχίσανε και τρώγαν με τα χέρια.
Η νύφη εκαθότανε μονάχη στη γωνία
και πάντα επερίμενε με φανερή αγωνία,
μήπως κανείς εισηγηθεί και της δοθεί κομμάτι,

γιατί η κοιλιά γουργούριζε κι είχε μαυρίσει το μάτι.
Τότε κατά τα έθιμα η νύφη δεν δειπνούσε
το βράδυ αυτό του γάμου της, μόνο πόζα κρατούσε.
Γι' αυτό ψευτοκαμάρωνε με χαμηλά τα μάτια
κι όλο ελοξοκοίταζε κατ' τα ψαχνά κομμάτια.
Σαν το φαΐ τελείωσε ξανοίξανε τον τόπο
κι ο Πρόσιος με τον Κόκκινο χωρίς μεγάλο κόπο
στήσανε κούτλα ανάποδα και προκοβί εβάλαν
και λουρωτό προσκέφαλο απ' το σεντούκι βγάλαν,
ψηλά να κάτσει ο γκαϊντατζής όλους να τους κοιτάει
και με τη φτέρνα εύκολα ρυθμό για να κρατάει.
Δυο-τρεις χαβάδες έπαιξε εκεί καθώς καθόταν,
κοκκίνιζε και φούσκωνε και όλο κορδωνόταν.
Συνεπαρμένος 'π' το χαβά κι απ' το πολύ το κέρνα
και το άλειμμα το έφαγε και το τσαρούχι στη φτέρνα.
Γρήγορα μερακλώθηκε, ήπια και με την κούπα
και το μυαλό του έγινε κουρκούτι ή και σούπα,
γι' αυτό την κούτλα άφησε και στο χαϊιάτι βγήκε
και μες στη μέση στο χορό ολομπροστά εμπήκε.
Σεκλέτι τού 'ρθε απ' το χορό κι έβγαλε τα σιγκούνια
και τα τσαρούχια τού 'φυγαν, χόρευε με τα σκφούνια.
Παρ' ότι η νύχτα πέρασε κι άρχισε να χαράζει
κι η σμεθερά κοιμήθηκε κι ο σμεθερός νυστάζει,
μες στο χαϊιάτι ανάψανε και στις γριντιές αμπδούνε
και με τα δυο τα γόνατα όλοι πιπέρι στουμπούνε.
Της μπολομπότσας έφαγε ο Γιάννης τ'ς γονατσέλες

και με τη γκάντα αγκαλιά χορεύει και κάνει κατσκέλες.
Γλυκά λαλούσε ο ζουρνάς κι αυτός λιανοπατούσε
και το χαβά τον λίγωνε και τον λιανογυρνούσε.
Τη γκάντα ασταμάτητα έπαιζε μ' ασικλίκι
και στο καπέλο έπεφτε βροχή το μιτιλίκι.
Κι η νύφη ετραγούδησε κι ο Γιώρης είπε τραγούδι
και τα μπρατίμια έφερναν κρασί στο μπακρατσούδι.
Κι είπαν για τα Ζαγοριαμά καράβια πώς κινήσαν,
για κλέφτες πώς ξεκίνησαν, πώς σκληροπολεμήσαν.
Την ξακουστή τραγούδησαν κι όμορφη βλαχοπούλα,
πως είχε βιος αμέτρητο, λίρες με τη σακούλα
κι εδώ η νύφη έκλαψε κι είχε τη σκιάπη κουκούλα.
Κι είπαν και άλλα όμοια κι όλα σχεδόν τα ίδια,
λύκος να φάει τα πρόβατα και τσάκαλος τα γίδια
και δώστου ξεκοκάλιζαν 'πο πρόβατο παΐδια.
Το Γιώρη να παινεύουνε εδώ πια σταματήσαν
αφού μια φούρκα στο λαιμό μεγάλη του καθίσαν.

Μέσα στον πάνω το νοντά εδώ κατ' τ'ν αχυρώνα,
όταν το θέλησ' ο Θεός, εφάσκιωσε η Παγώνα
κι έκανε ένα μούτσιανο και το βαφτίσαν Ντώνα.
Στον ίδιο μέσα το νοντά, όπως τώρα σας τό 'πα,
γεννήθηκε αργότερα η φοβερή Καλλιόπα. . .

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

- Αγκόρτσα:** Μικρά αγριοάχλαδα.
- Αλπότρυπες:** Τοποθεσία προς την περιοχή του Παλιόκιτρους.
- Αντέτι:** Έθιμο.
- Αλτσίδα:** (Αλυσίδα). Ορισμένη ποσότητα μάλλινης ή βαμβακερής, κλωστής, μαζεμένης σε είδος πλεξούδας.
- Αρβύθι:** Ρεβύθι.
- Βάλια:** Βουβάλια.
- Βατσνόμαρα:** Βατόμουρα.
- Βιτούλι:** Μικρό κατσίκι.
- Γάρος:** Τα γαλακτώδη αποστραγγίσματα τυριού.
- Γάστρα:** Είδος ημισφαιρικής λαμαρίνας, με εξωτερικό χείλος στη βάση, για να συγκρατεί τις ζεστές στάχτες και τα κάρβουνα που έβαζαν επάνω της για να πυρώνει ο θόλος της, κάτω απ' τον οποίο έβαζαν το ταψί με πίτα ή φαγητό για να ψηθεί.
- Γιαρμάς:** Χοντροσπασμένο καλαμπόκι, ρόβη, βίκος κλπ. για τροφή των ζώων.
- Γκαζίνα:** Γκαζοτενεκές, δοχείο πετρελαίου.
- Γκαζοκάντηλο:** Μικρό, πρόχειρο τενεκεδένιο λυχνάρι, χωρίς γυαλί, το οποίο έκαιγε φτηνό πετρέλαιο. Το άναβαν και το κρατούσαν στο χέρι για να κυκλοφορούν τη νύχτα μέσα στο σπίτι ή να πηγαίνουν στα αχούρια και στα μαντριά των ζώων. Το πάνω μέρος του ήταν ακριβώς σαν το καλυμμαύκι του παπά.
- Γκαρλίνγκα:** Μακριά και χοντρή μαγκούρα.
- Γκαρλίτσα:** Αρρώστια γουρουνιών.

Γκαρλιτσοβότανο: Ρίζες χόρτου σαν καρότα ή πατάτες, βοτάνι για τα άρρωστα γουρούνια.

Γκδουνάρος: Αυτός που ζωνότανε επάνω του κουδούνια. Επικρατούσε το έθιμο (ίσως να επικρατεί και σήμερα) τα παιδιά και οι νέοι την Πρωτοχρονιά και των Θεοφανείων να μασκαρεύονται. Φορούσαν παράξενα ρούχα, ζώνονταν κουδούνια και οπλισμένα με ξύλινες μαχαίρες και μακριά ξύλα γύριζαν τα σπίτια και τραγουδούσαν και χόρευαν στις αυλές. Συνήθως κάτι τους έδιναν σε κάθε σπίτι. Άλλος σύκα ή χαρούπια (ξυλοκέρατα), άλλος αλεύρι και χοιρινό κρέας ή λίπος κι άλλοι χρήματα. Έτσι πολλές φορές ντύνονταν και μεγάλοι κι έπαιρναν μέρος στο μασκαρεμένο ξεφάντωμα, ανάλογα με τον χαρακτήρα, το χιούμορ και το κέφι του καθενός.

Γκελμπερής: Ειδικό κοφτερό εργαλείο σαν τσαπί, με το οποίο πελεκούσαν κορμούς δένδρων για να φτιάξουν σκάφες για τάισμα των ζώων κλπ..

Γκιούμα ή γκιούμι: Χάλκινο υδροδοχείο σαν κανάτι, με πλατιά στρογγυλή βάση και προς το πάνω μέρος στενότερο και κωνικό, που κατέληγε σε ψηλό κυλινδρικό λαιμό με μεγάλο πλαϊνό χερούλι.

Γλαμπάτσα: Αρρώστια των προβάτων.

Γκουμπλίτσα: Ειδικό ξύλο, κατάλληλα στραβωμένο στη φωτιά, το οποίο έπαιρναν στον ώμο κι απ' τις άκρες του κρεμούσαν δυο κουβάδες ή παρόμοια δοχεία, για τη μεταφορά συνήθως νερού.

Γκουντέλα (του) Φτυλιάδι: Δένδρο μέσα σε χωράφι του Γκουντέλα, που χαρακτηρίζει τοποθεσία προς το δρόμο του Μακρύγιαλου, απέναντι απ' του παπά τη βρύση.

Γκουστερίτσα: Μικρή σαύρα.

Γριντιά: Χοντροπελεκημένο από κορμό δένδρου δοκάρι στα ταβάνια των σπιτιών.

Δάγκωμα: Κοιλόπονος.

- Δερμόνι:** Μεγάλο κόσκινο που χρησιμοποιούσαν στα αλώνια των σιτηρών.
- Διχούλι:** Σιδερένιο διχαλωτό γεωργικό εργαλείο, με μακρύ, χοντρό, ξύλινο χερούλι (στηλιάρι), με το οποίο σήκωναν δεμάτια, χόρτα κλπ..
- Ζαφειράκη:** Τοποθεσία προς την κατεύθυνση των χωριών Σεβαστής και Κούκου.
- Ζεύλες:** Ειδικά λεπτά στεγνά ξύλα, με τα οποία έκλειναν το λαιμό του βοδιού ή του βουβαλιού στο ζυγό.
- Ζιάμπα:** Μικρό πράσινο βατραχάκι των χόρτων. Επικίνδυνο όταν το τρώγαν τα ζώα.
- Ζλάπι:** Το αγρίμι. Λύκος, τσακάλι κλπ..
- Ζμαϊλι:** Βρύση στη νότια άκρη του χωριού με γλυφό νερό, γεμάτο βδέλλες και με ποτίστρες για να ζώα.
- Ζουπστιά:** Σκουντιά.
- Ζουρζουβίλες:** Στροφές, γύρες, γυροβολιές.
- Ζούριασμα:** Ρίγος με πυρετό.
- Ζυγαριές:** Διαλεγμένες ρόκες ξερού καλαμποκιού, δεμένες δυο-δυο ή και πολλές μαζί, κρεμασμένες στα δοκάρια των ταβανιών του σπιτιού, φυλαγμένες για σπόρο.
- Ύγκλα:** Το σχοινί ή το δέρμα που ήταν δεμένο στη μια μεριά του σαμαριού, περνούσε κάτω απ' την κοιλιά του ζώου και ξαναδένονταν σφιχτά στην άλλη μεριά του σαμαριού, για να το συγκρατεί στη ράχη του.
- Καδί:** Κάδος, ξύλινο βαρέλι.
- Καπίστρι:** Σκοινί με ειδικό κεφαλοπέραςμα, που περνούσε στο κεφάλι του ζώου για να το οδηγούν σέρνοντάς το ή να το δένουν κάπου για να μη φύγει.

- Καρπουλόι:** Ίδε διχούλι, αλλά με περισσότερες από δυο διχάλες (ρουγκάλια).
- Κασνάκι:** Το γύρω ξύλινο κυλινδρικό μέρος της σίτας, του κόσκινου, του δερμονιού ή της κούτλας.
- Κατσκέλες:** Λιανοκαθίσματα, κόλπα, φιγούρες.
- Κεσέδες:** Γωνιές.
- Κθάρι:** Κριθάρι.
- Κ'κιά (κουκιά):** Τα ψυχανθή ξερά κουκιά.
- Κί'κια παπούδια:** Είδος φαγητού με ξερά κουκιά.
- Κλίκι:** Γίνονταν από μικρό κομμάτι ζυμαριού της πίτας. Το κολλούσαν μέσα στο πάνω μέρος του ταψιού και ψήνονταν σχεδόν αμέσως μετά το φούρνισμα. Τα παιδιά τριγύριζαν στο φούρνο ανυπόμονα περιμένοντας να ψηθεί το κλίκι.
- Κλιμές:** (η κλιμιά). Μακριά, χοντρά και ίσια ξύλα, μήκους 1,50 μ. περίπου, καψαλισμένα, καθαρισμένα και μυτερά στη μια άκρη. Τα έβαζαν σε ειδικές τρύπες-υποδοχές γύρω-γύρω στην πλατφόρμα (κρεβατίνα) του κάρου όταν φόρτωναν δεμάτια, χόρτα, καλαμποκιές, ρόβη ή ρεβύθια κλπ..
- Κόκκινες γούρνες:** Τοποθεσία μέσα στο χωριό, κοντά στο ξεκίνημα της χαράδρας του Ζμαϊλιού.
- Κόλιντα:** Τα κάλαντα.
- Κοντοκλίμια:** Κοντές κλιμιές.
- Κουκότσες:** Οι πέτρες της δοκάνης. Χρωματιστές πολύ σκληρές θαλασσόπετρες.
- Κουλιάντζα:** Κουτσαμάρα των προβάτων ως επί το πλείστον.
- Κουλιάστρα (η):** Το πρώτο γάλα που άρμεγαν από το ζώο μόλις γεννούσε.
- Κουνάκι:** "Ρίχνω κουνάκι", λημεριάζω, αράζω.

Κουπάνα: Ξύλινη σκάφη, πελεκημένη και φτιαγμένη συνήθως από κορμό δένδρου.

Κουτσάκια: Το επάνω μέρος του ξύλινου σκελετού του σαμαριού των ζώων, απ' όπου έδεναν και στεραίωναν με σκοινιά τα βάρη που φόρτωναν στα ζώα.

Κουρί: Τοποθεσία προς το χωριό Σφενδάμη.

Κούτλα: Δοχείο κυλινδρικό με ξύλινο περίγυρο και βάση πάλι από ξύλο ή λαμαρίνα ή δέρμα. Η χωρητικότητά του ήταν καθορισμένη και μ' αυτό μετρούσαν τη σιτοπαραγωγή κι ανάλογα πλήρωναν τα δικαιώματα στο αφεντικό (γαιοκτήμονα), τους φόρους και τις προσφορές στα μοναστήρια.

Κουτλουγιόμωση: Τα ανοίγματα που μέναν στα παλιά χωριατόσπιτα, ανάμεσα σκεπής και τοίχων. Συνήθως εκεί έφτιαχναν τις φωλιές τους τα πουλιά και ιδίως τα καλιακούδια (κάργες) και πάντοτε ήταν γεμάτα από ξυλαράκια, άχυρα, ξερόχορτα κι άλλα σκουπίδια.

Κυπριά, τσιουκάνια, βραγγανούλια: Διάφορα είδη και μεγέθη κουδουνιών για τα ζώα.

Λαχτέντο: Μικρό γουρουνάκι.

Λίγδα: Χοιρινό λιωμένο λίπος, φυλαγμένο ειδικά για το χειμώνα.

Λουλούδια-Χαβούζι: Τοποθεσία χωραφιών προς το χωριό Κορινός.

Λουφές: Συνολική αμοιβή υπαλλήλου, βοσκού ή υπηρέτη.

Λυσιά: Χοντρή αυλόπορτα, πλεγμένη από μακριές βέργες διάφορων θαμνόδεντρων και ιδίως κουτσιπιάς (δέντρο του Ιούδα).

Μανάρια: Μικρά όμορφα αρνάκια.

- Μασιαλάς:** Αντικείμενο κάποιας αξίας, π.χ. καρφίτσα, φλουρί, ασημικό ή άλλο κόσμημα, το οποίο προσφέρονταν σαν αποδεικτικό λογοδοσίας κλπ..
- Ματσιααλό:** Χαμηλό μέρος, πάντοτε λασπώδες από απονέρια αφανών μικροπηγών.
- Ματσούκα:** Μεγάλο και χοντρό ραβδί, απαραίτητο στους βοσκούς.
- Μιλιάδι:** Τοποθεσία ανάμεσα στο σιδηροδρομικό σταθμό και στην Αλυκή.
- Μιτάρια:** Εξαρτήματα του αργαλειού.
- Μούρσες:** Ψοφίμια.
- Μπαθρί:** Κομμάτι χοιρινού δέρματος, το οποίο έβαζαν μέσα στο τσαρούχι για να μπαλώσουν έτσι και να κλείσουν κάποια τρύπα, ιδίως στη φτέρνα, που γίνονταν απ' την πολλή χρήση.
- Μπγιάλια:** Ένα είδος χοντρά ποδοπάνια μάλλινα, υφαμένα στον αργαλειό, με τα οποία τύλιγαν τα πόδια ως πάνω στη γάμπα, πριν φορέσουν τα τσαρούχια και τα συγκρατούσαν τυλίγοντάς τα με τα κορδόνια των τσαρουχιών. Συνήθως τα γιορτινά είχαν κάπως λερό άσπρο χρώμα και τα καθημερινά ήταν σκουρόχρωμα.
- Μπιμπίλια:** Γαλοπούλες, κούρκοι.
- Μπλουγούρι:** Το πλιγούρι, σπασμένο σιτάρι.
- Μπουλουμπότσα:** Αντρική φαρδιά σκούρη βράκα, υφαντή στον αργαλειό από μαλλί γίδας ή πρόβατου.
- Μπουτζνάρι:** Η κάτω άκρη του τσουβαλιού. Η γωνία.
- Μπουρμπούλια:** Μαντίλια που χρησιμοποιούνταν όπως και οι τσιουβρέδες (δες λέξη), αλλά δένονταν κάτω απ' αυτούς.
- Μπρακάτσι:** Λέγονταν και μπακράτσι. Μεγάλο χάλκινο επικασσιτερωμένο δοχείο. Κάτι σαν είδος διαφορετικού κουβά.

Μπρατίμια: Συνοδοί και παραστάτες του γαμπρού. Στενοί φίλοι του. Ενδιαφέρονταν και ρύθμιζαν το κάθε τι που είχε σχέση με τα έθιμα, το γλέντι και την περιποίηση των καλεσμένων στο γάμο.

Μσούρα (η): Βαθουλωτή μεγάλη πιατέλα, συνήθως πήλινη. Μικρό το μσούρι.

“Νιόναμ”: Ιδιωματική, πολυσυνηθισμένη έκφραση του προσώπου στο οποίο αναφέρεται.

Νοντάς: Απ’ το τούρκικο οντάς. Δωμάτιο.

Νουζίτσα: Λεπτή λουρίδα γουρουνίσσιου δέρματος, με την οποία πλέκονταν γύρω το τσαρούχι, για να παίρνει το σχήμα του. Οι λουρίδες αυτές κόβονταν αρκετά μεγάλες, ώστε το περίσσευμα το τύλιγαν γύρω στο πόδι, για να συγκρατείται έτσι το τσαρούχι.

Νόχτος: Γκρεμός.

Νταβάς: Πλατιά και ρηχή χάλκινη κατσαρόλα για φαγητά ιδίως φούρνου.

Νταλίγκα: Ελαφρό αλογόκαρο.

Ντάμκες: Λεκέδες, ξεφλουδίσματα.

Ντιπ: Καθόλου, τελείως, ολωσδιόλου.

Ντλάπι: Ντουλάπι. Τενεκεδένιο κυλινδρικό κουτί με μακριά σιδερένια ουρά-χερούλι, που το διαπερνούσε κατά μήκος. Μέσα σ’ αυτό έβαζαν τα σπυριά του καφέ και το γύριζαν επάνω στη φωτιά για να ζηθούν. Σ’ αυτό έβαζαν και μικρούς σπόρους διαλεγμένου καλαμποκιού, που όταν ψήνονταν έσκαζαν και φούσκωναν και φαίνονταν σαν να είχε γυρίσει το μέσα τους έξω. Έτσι γίνονταν οι λεγόμενες παπαδούλες, ζεστές και νόστιμες.

Ντραγαταροί: Αγροφύλακες και αμπελοφύλακες.

Ντρασκλιά: Μεγάλο βήμα. Έτσι συνήθιζαν να μετρούν αποστάσεις οικοπέδων, χωραφιών, δρόμων κλπ..

Ξεπετάλωμα: Χάλασμα, ξεφλούδισμα του χωματοαλειμμένου πατώματος του σπιτιού.

Ειάλη: Μακρύ, ίσιο, καλοκαθαρισμένο και στεγνωμένο στη φωτιά ξύλο, με μικρό σιδερένιο μυτερό καρφί στη μια άκρη και πλατιά σιδερένια ξύστρα στην άλλη. Είδος μακριάς βουκέντρας. Τη χρησιμοποιούσαν στα οργώματα, για να οδηγούν και να αναγκάζουν τα βόδια να περπατούν και για να καθαρίζουν και το αλέτρι απ' τις λάσπες.

Ευλοκέρατα: Χαρούπια.

“Ολαντζίμ”: Ιδιωματική πολυσυνηθισμένη έκφραση του προσώπου στο οποίο αναφέρεται.

Παιδικό: Στα σπίτια που πήγαιναν τα παιδιά για να τραγουδήσουν τα Κάλαντα το βράδυ της παραμονής των Χριστουγέννων τα χρόνια εκείνα τα έπαιρναν συνήθως οι νοικοκυρές μέσα στο δωμάτιο, κοντά στο τζάκι για να ζεσταθούν. Τότε ο πιο θαρραλέος και ο πιο αστείος απ' τα παιδιά έκανε το “πιδιακό”. Έριχνε σπυριά αλάτι στη φωτιά και όπως το αλάτι έσκαζε με κρότους αυτός έλεγε διάφορες ευχές για το καλό του σπιτιού, τη σοδειά των χωραφιών, για τα ζώα, για την υγεία της οικογένειας και τα τυχερά των παιδιών της, τα καλά γεράματα των γέρων κλπ.. Πολλές φορές οι ευχές μπερδεύονταν άθελα κι είτε δημιουργούσαν φαιδρότερη ατμόσφαιρα ή εξόργιζαν τους σπιτικούς, πράγμα που απόβαινε σε βάρος αυτουνού που έκανε το “πιδιακό” και της παρέας του.

Παλαϊζω: Αναζητώ, ψάχνω να βρω.

Παλαμαριά (η): Ξύλινο εργαλείο σαν γάντι, με μεγάλη γαμψωτή μύτη και τρύπες για να μπαίνουν τα δάχτυλα. Το φορούσαν στο ένα χέρι οι θεριστές, για να προστατεύουν το χέρι τους απ' το δρεπάνι και τα

αγκάθια και για να συγκρατούν περισσότερα θερισμένα στάχια στο χέρι τους.

Παλιουριά (η): Θαμνώδες πυκνό φυτό με αγκάθια. Χλωρό είναι εξαιρετική τροφή για τις γίδες. Ξερό το χρησιμοποιούσαν για να φράζουν τα οικόπεδα κλπ..

Παλιοκόπρι: Μέρος όπου πετούσαν για χρόνια τις κοπριές των ζώων.

Παλιουντόκανα (η): Παλιά δοκάνη. Η δοκάνη ήταν ένα βαρύ και μεγάλο εργαλείο, περίπου 2,5 μ. μακρύ και 1 μ. φαρδύ, φτιαγμένο από χοντρό σκληρό ξύλο με πλήθος από σφηνωμένες από κάτω κοφτερές πέτρες. Αυτό το έσερναν τα βόδια, τα βουβάλια ή τα άλογα στο αλώνι πάνω στα απλωμένα δεμάτια, για να τριφτούν γρήγορα τα στάχια και να βγει ο καρπός.

Παπαδούλες: Ψημένοι σπόροι ξερού καλαμποκιού.

Παντά (παν-τά): Παλτά. Το ν και το τ προφέρονται χωριστά, χωρίς να σχηματίζουν ντ.

Παπίλα: Πάθηση χειλιών. Πρίξιμο, κοκκίνισμα και προσωρινή παραμόρφωση.

Πατούλι: Χαμήλωμα, ισάδι.

Πέδουκλας: Κομμάτι σκοινιού του εμπορίου ή σπιτικής συνήθως κατασκευής από μάλλινες χοντρές κλωστές κατάλληλα δεμένες, με το οποίο έδεναν κοντά-κοντά (πεδίκλωναν) τα δυο μπροστινά πόδια των αλόγων ή γαϊδουριών, για να μην μπορούν να περπατούν εύκολα κι απομακρύνονται από κει που τα άφηναν για να βοσκήσουν.

Πιλίκομπος: Παράφθαση του “πολύκομπος”. Ποώδες φυτό με λεπτά αλλά γερά κλωνιά, που σέρνονται στη γη κι έχουν πολλούς κόμπους σαν γόνατα. Κλωνιά τέτοια πλέκουν μαζί με τα κρεμμύρια και τα σκόρδα, για να γίνονται οι πλέχτρες πιο γερές.

Πιστιμάλια: Γυναικείες ποδιές.

- Πλάστης:** Στρογγυλό μακρύ ξύλο, με το οποίο έπλαθαν σε φύλλο το ζυμάρι για την πίτα.
- Πλιαγγούρια:** Μικρά χρωματιστά πουλιά, τα οποία ανοίγουν τρύπες στους γκρεμούς κι εκεί μέσα χτίζουν τις φωλιές τους.
- Πλευραμιές:** Τα πλευρά των σφαγίων. Εδώ τα ειδικά καβουρντισμένα και μέσα σε λίπος διατηρημένα ή καλοαλατισμένα πλευρά των χοιρινών για το χειμώνα.
- Πλοκός:** Φράχτης από παλιούρια συνήθως. (Ίδε λέξη παλιουριά).
- Πνάκι:** Ξύλινο πιάτο.
- Ποριά:** Το άνοιγμα που άφηναν στο φράχτη για το πέρασμα απ' το δρόμο στην αυλή. Η αυλόπορτα. Χωρίς οπωσδήποτε να εννοείται και η πόρτα.
- Προκόβα:** Χοντρό χράμι ή κουβέρτα, συνήθως για το στρώσιμο του πατώματος ή και για σκέπασμα, υφαμένο στον αργαλειό από γιδόμαλλο.
- Πτιά:** Ειδική κύστη μικρού κατσικιού, της οποίας το περιεχόμενο χρησιμοποιούνταν για το πήγισμα (πήξιμο) του τυριού.
- Πουδόλτσα:** Παραφθορά της συγχώνευσης των λέξεων ποδιών-λύσσα. Αρρώστια η οποία προσβάλλει τα πόδια των ζώων. Προχωρημένης μορφής κουτσαμάρα.
- Ποντικοβότανο:** Είδος μικρού βελονοειδούς πυκνού θάμνου, χωρίς φύλλα, αλλά με πολυάριθμα λεπτά και μυτερά αγκάθια. Μ' αυτό βούλωναν τις τρύπες μέσα και γύρω στο σπίτι, για να μην μπαινοβγαίνουν τα ποντίκια.
- Ραγάζι:** Είδος αγριοκάλαμου, που φύτρωνε ελεύθερο στις ρεματιές και το χρησιμοποιούσαν για να σκεπάζουν αχυρώνες, στάνες και πολλές φορές και τα σπίτια.

Ραντστές: Ραντιστές. Είδος ζυμαριού που έφτιαχναν οι γυναίκες στο σπίτι. Σ' ένα ταψί άπλωναν αλεύρι και το ψιχάλιζαν βουτώντας το χέρι τους στο νερό. Μετά από δυο-τρία ψιχαλίσματα άδειαζαν το αλεύρι στη σίτα και το ξανακοσκίνιζαν στο ταψί. Έτσι, το βρεγμένο απ' τις ψιχάλες αλεύρι γίνονταν μικρά σβολάκια, στο μέγεθος φακής περίπου, τα οποία και ξεχώριζαν με το κοσκίνισμα. Αυτό επαναλαμβάνονταν αρκετές φορές, ώσπου να μαζευτούν αρκετά σβολάκια "ραντστές", τόσα όσα χρειάζονταν για το φαγητό της οικογένειας. Τα μικρά αυτά σβολάκια τα μαγείρευαν με λάδι ή χοιρινό λίπος, όπως τα ζυμαρικά.

Ρέντζαλο: Κουρέλι.

Ρόγα: Αμοιβή τροπάνων κατά κεφαλή προβάτου ή γιδιού.

Ρούγα: Μεγάλος δρόμος, υπολογίσιμος, κεντρικός.

Ρουγκάλια (τα): Οι μυτερές προεξοχές απ' το διχούλι, το καρπολόι κλπ. (δες λέξεις).

Σακαή: Αρρώστια των γαϊδουριών.

Σαχνιασμένα: Όταν αρχίζουν να σαπίζουν. Μουχλιασμένα.

"Σβήνω το ζυμάρι": Έκφραση που δηλώνει το ξεκίνημα του ζυμώματος. Πρωτοανακάτεμα του νερού με το αλεύρι.

Σεία: Τα κάθε είδους χρειαζούμενα πράγματα και εργαλεία.

Σιάπη: Αρρώστια. Σήψη του προσβλημένου μέρους.

Σιάργκαβο: Μαύρο, σκούρο.

Σιρμαές: Πλήθος και ποικιλία αντικειμένων και πραγμάτων. Πολλές φορές έκφραση ειρωνική, που υπονοούσε άχρηστα και τιποτένια πράγματα.

Σκορδάρη: Καλοκαιρικό πρόχειρο και φτωχότατο φαγητό που έφτιαχναν στα χωράφια. Κοπάνιζαν σ' ένα μεγάλο πήλινο ή ξύλινο πιάτο σκόρδο, τυρί, λάδι και αλάτι. Μετά γέμιζαν το πιάτο με πολύ νερό. Σ' αυτό έτριβαν ψωμί κι έτρωγαν για το μεσημέρι. Άλλοι πρόσθεταν και λίγο ξύδι ή ψιλοκομμένο αγγουράκι. Δεν ήταν όμως απαραίτητο να υπάρχουν οπωσδήποτε κι όλα τα παραπάνω υλικά για να γίνει η σκορδάρη. Αρκεί να υπήρχε μέσα σκόρδο. Αν έλειπε το σκόρδο τότε το φαγητό κινδύνευε να πάρει άλλο όνομα. Αν είχε και λίγο τυρί, τότε τη θεωρούσαν φαγητό πολυτελείας.

Σκοτίδα (η): Έτσι έλεγαν πισινό συνήθως δωμάτιο του σπιτιού. Ήταν σκοτεινό, χωρίς παράθυρο και φως. Χρησίμευε για αποθήκη και για κρυψώνα.

Σούδα: Μικρό ρυάκι μέσα σε μικρή χαράδρα σκεπασμένη με βλάστηση από βάτα, αγριόχορτα και χαμόδεντρα.

Σκουφούνι: Σκουφούνι. Μάλλινη κάλτσα, πλεγμένη απ' τις γυναίκες στο χέρι, από μαλλί γνεσμένο πάλι στο χέρι.

Σοφράς: Χαμηλό στρογγυλό τραπέζι, πάνω στο οποίο έπλαθαν τις πίτες ή έτρωγε η οικογένεια, καθισμένοι όλοι τριγύρω σταυροπόδι.

Σούκος: Το πρώτο νερό απ' το πλύσιμο του μαλλιού των προβάτων. Είχε κάποια σπιρτάδα απ' τα ούρα της στάνης κλπ., το οποίο χρησιμοποιούσαν στο πλύσιμο ή στο βάψιμο των ρούχων.

Σπαρτίνα (η): Χοντρό σκοινί, το οποίο χρησιμοποιούσαν για να δένουν τα δεμάτια πάνω στα κάρα κατά τη μεταφορά απ' το χωράφι στο αλώνι.

Στρέβλα: Κομμάτι λεπτού ξεφλουδισμένου και σκληρού γυαλιστερού ξύλου, το οποίο χρησιμοποιούσαν για να δένουν πιο σφιχτά με κατάλληλες κινήσεις τα δεμάτια στο θερισμό.

Στριμπιασμένο: Συνήθως πιάτο ή σταμνί χτυπημένο και λίγο-πολύ καταστραμμένο εδώ κι εκεί, γύρω-γύρω στο χείλος του.

Στοιχίζω: Προσλαμβάνομαι έναντι προκαθορισμένης αμοιβής, για να προσφέρω εργασία για ένα χρόνο ή έξι μήνες σαν υπάλληλος αγροκτήματος, τσομπάνος, αγροφύλακας κλπ..

Συντραυλίζω: Απ' τη λέξη συντραύλιστο. Είδος μακριού ξύλου, με το οποίο μετατόπιζαν και ανακάτευαν τα αναμμένα ξύλα μέσα στο φούρνο, υποβοηθώντας τα έτσι να ανάψουν καλύτερα και να σκορπιστεί κανονικά η πύρα της φωτιάς. Παλιά συνήθεια του Κίτρου να φτιάχνουν πίτες κάθε Σαββατόβραδο. Έθιμο απαράβατο για κείνες τις μέρες.

Τανούρα: Διάρροια.

Ταντούρα: Είδος ποτού, όπως το ούζο.

Τζιουμπές: Είδος μπλε σκούρου μάλλινου πανωφοριού, υφαντού στον αργαλειό.

Τζιράπι: Χοντροφτιαγμένο δοχείο, σκαλισμένο σε πέτρα ή κομμάτι κοιλιάς στάμνας ή άλλου άχρηστου πήλινου κλπ. πιάτου, βαλμένο με νερό στην αυλή, για να πίνουν οι κότες.

Τζιτζβές: Το μπρίκι του καφέ.

Τιμάρι: Το καθημερινό χτένισμα των ζώων και ιδίως των βοοειδών και βουβαλιών.

Τισλίμι: Χαλάλι. Κάτι που δίνεται με θέληση, με την ευχή.

Τράκα: Είδος μεγάλου κουδουνιού ζώων.

Τσάπουρνα: Άγριος μικρός καρπός του δάσους, όπως τα κράνα, σκούρου μπλε χρώματος όταν είναι ώριμα.

Τσιατί: Η σκεπή του σπιτιού.

Τσιουρίδα: Διαπεραστικό ξεφωνητό.

Τσικρίκι: Εργαλείο για το γνέσιμο του μαλλιού. Τα κύρια εξαρτήματά του ήταν μια φαρδιά ακτινωτή ρόδα, την οποία η γυναίκα γύριζε με το χέρι της. Η κίνηση αυτή μεταδίδονταν στο αδράχτι με ένα λεπτό σκοινί, που είχε θέση ιμάντα, την κόρδα. Το αδράχτι, λόγω της διαφοράς ακτίνας (ρόδας και αδραχτιού) γύριζε πολύ γρήγορα κι έστριβε το μαλλί σε κλωστή.

Τσκάλι: Τσουκάλι. Το έβαζαν στην κοιλιά, σαν μεγάλη βεντούζα, σε περίπτωση δυνατού κοιλόπονου, χωρίς διάκριση ή ιδιαίτερη διάγνωση.

Τσιγαρίδες: Τα ξεροψημένα απομεινάρια απ' το πάχος του χοιρινού, μετά το βράσιμο και τσιγάρισμα για την αφαίρεση του λίπους.

Τσιντσίρι: Ο τζιτζικας.

Τσιουβρέδες: Μεγάλα, άσπρα κατά το πλείστον, μαντίλια, με τα οποία τύλιγαν τα κεφάλια τους οι γυναίκες το καλοκαίρι στα χωράφια, για να προφυλάγονται απ' τον ήλιο, να μη μαυρίσουν και να διατηρείται η φρεσκάδα του προσώπου τους και η ομορφιά τους.

Τσιουπέλικα: Καλοφτιαγμένα, περιποιημένα, με ωραίο στυλ.

Ύπεργα: Ίσως εφθαρμένο παράγωγο απ' τη λέξη υπάρχοντα. Συνήθως όλα τα εργαλεία και τα εξαρτήματα του αργαλειού.

Φιδιού ψωμί: Είδος πλατύφυλλου φυτού, που φύονταν ελεύθερα στο ύπαιθρο.

Φιντούλες: Μικρά, λεπτά και στρογγυλά σαν δίσκοι ψωμάκια από ζυμάρι ψωμιού. Τα έψηναν στα κάρβουνα του φούρνου, λίγο πριν φουρνίσουν τα ψωμιά. Ήταν πολύ νόστιμα. Πολλές φορές τα ζύμωναν με λίγο λίπος ή και τυρί και τότε γίνονταν νοστιμότατα.

Φκέντρι: Ξύλινη βουκέντρα.

Φλαστερό: Μεγάλη ξύλινη σκαλιστή σφραγίδα με θρησκευτικές παραστάσεις, με την οποία σφράγιζαν το ζυμάρι κι έφτιαχναν τα πρόσφορα για την εκκλησία. Την προμηθεύονταν απ' τους γύφτους ή τους καλόγερους.

Φουκάλια: Μάτσα από αγριόθαμνο, ονομαζόμενο "φουκάλι", δεμένο και πατημένο με βάρος, για να πάρουν το σχήμα σκούπας. Μ' αυτά σκούπιζαν τις αυλές, τα αχούρια και τις στάνες των ζώων ή τα χρησιμοποιούσαν και στ' αλώνια.

Φουρτουτήρα: Απ' το φορτώνω. Γερό ξύλο που κατέληγε σε μικρό δίχαλο, το οποίο βοηθούσε στο φόρτωμα των ζώων. Μ' αυτό κρατούσαν το βάρος που πρωτοφόρτωναν στη μια μεριά του σαμαριού, στηρίζοντάς το στη γη και πήγαιναν να φορτώσουν και την άλλη.

Φτσέλια: Μικρά ξύλινα βαρελάκια που τα κρεμούσαν στον ώμο ή στα σαμάρια των ζώων κι έπαιρναν μαζί τους νερό στα χωράφια για να πίνουν.

Φτυλιαδόπετσα: Φλούδα δέντρου (φτυλιάδι). Την έβραζαν στο νερό και μ' αυτήν έπνελαν τις πληγές από κοψίματα, χτυπήματα κλπ.. Είχε κάποια απολυμαντική και θεραπευτική ιδιότητα.

Χαβούζα (η): Μεγάλη λακούβα με νερό.

Χαβούζι: Τοποθεσία προς το χωριό Κορινός.

Χάζι: "Κάνω χάζι". Χαζεύω, κάνω γούστο.

Χαϊάτι: Ανοιχτό προχόλ του σπιτιού, χωρίς πάτωμα και χωρίς ταβάνι, απ' όπου ξανοίγονταν γύρω-γύρω όλες οι πόρτες των δωματίων. Το πάτωμα το άλειφαν με μια λάσπη από κόκκινο χώμα και σβουνιές βοδιών. Στέγνωνε γρήγορα και δεν έσκαζε.

"Χάση και γιόμωση": Εννοεί το χάσιμο και το γέμισμα του φεγγαριού. Δηλαδή πολύ αραιά. Κάπου-κάπου.

Χάσκα: Είδος παιχνιδιού που είχε γίνει έθιμο. Το βράδυ της αποκριάς η μητέρα έδενε με μια κλωστή στην άκρη του πλάστη (ίδε λέξη πλάστης) ένα καλοβρασμένο και καθαρισμένο αυγό, το οποίο αιωρούσε με κατάλληλες κινήσεις προς τα στόματα των παιδιών που ήταν καθισμένα γύρω-γύρω στο τραπέζι (σοφρά). Τα παιδιά, μ' ανοιχτά τα στόματα, προσπαθούσαν με γέλια ν' αρπάξουν και να φάνε το αυγό. Μόλις κάποιο παιδί κατάφερνε και άρπαζε το αυγό η μητέρα έδενε άλλο στην κλωστή. Έτσι γίνονταν κάτι το διαφορετικό και διασκεδαστικό για τα παιδιά το βράδυ εκείνο της αποκριάς, που όλα τα μικρά παιδιά περίμεναν με χαρά.

Χαράπι: Κουρελιασμένο, κατατρυπημένο, καταξεσκισμένο.

Χλιαράκι: Απ' το κοχλιάριον. Μικρό κουταλάκι.

“Χρονκές μέρες”: Λεγόταν οι μεγάλες σε σημασία μέρες της χρονιάς.

Χροστάσι: Χοροστάσι. Τοποθεσία του χωριού, όπου χόρευαν στα πανηγύρια. “Χροστάσι” ήταν τότε το μέρος όπου είναι σήμερα τα γραφεία της Κοινότητας (σήμερα Δήμου) και της Αστυνομίας.

Χρούπου στάμνα: Στάμνα που της έλειπε το στόμιο και μέρος ή και όλος ο λαιμός.